

УДК 342.9 : 347.1

DOI <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2025.90.3.29>

ЮРИДИЧНІ ОСОБИ У СКЛАДІ ТОВАРИСТВА ЧЕРВОНОГО ХРЕСТА УКРАЇНИ: ПРОБЛЕМИ ТА ШЛЯХИ РОЗВ'ЯЗАННЯ

Зима О.Т.,
*кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри адміністративного права
Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого
ORCID: 0000-0003-4937-871X
e-mail: zima_ot2@ukr.net*

Зима О.Т. Юридичні особи в складі Товариства Червоного Хреста України: проблеми та шляхи розв'язання.

Товариство Червоного Хреста України є однією із самих потужних громадських організацій в Україні. Законодавець прямо закріпив за нею статус всеукраїнської, добровільної та гуманітарної. У той час, як дотримання двох останніх ознак не потребує виконання конкретних вимог, то для статусу «всеукраїнська» такі вимоги передбачені. Згідно ст. 19 Закону України «Про громадські об'єднання», для набуття статусу всеукраїнського громадського об'єднання повинно: (а) мати відокремлені підрозділи у більшості адміністративно-територіальних одиниць України; (б) підтвердити їх наявність в межах реєстраційного провадження. Зазвичай під відокремленими підрозділами мають на увазі структурні складові юридичної особи (філії та представництва), однак згаданий Закон передбачив можливість існування структурних підрозділів громадського об'єднання зі статусом юридичної особи. Товариство Червоного Хреста України використало цю можливість і його обласні та частина районних осередків нині мають статус юридичних осіб. Одночасно вони розглядаються як складові (відокремлені підрозділи) Товариства. Теоретично це можливо, однак аналіз приписів Цивільного Кодексу України, законів «Про Товариство Червоного Хреста України» та «Про громадські об'єднання», Статуту Товариства Червоного Хреста України дозволив виявити цілу низку колізій щодо правового статусу таких юридичних осіб. Встановлено, що вони не відповідають усім ознакам юридичної особи. Зокрема вони позбавлені організаційної єдності, мають дещо обмежену правосуб'єктність. Також не відповідає вимогам законодавства назва таких юридичних осіб. Самим простим способом розв'язання цих колізій є відмова від надання статусу юридичних осіб структурним підрозділам громадської організації. У випадку відмови від її використання кількість протиріч можна істотно зменшити шляхом реформування системи органів управління обласних та районних організацій Товариства Червоного Хреста України зі статусом юридичних осіб. Також доцільно провести чітку межу між місцевими осередками та територіальними відокремленими підрозділами Товариства Червоного Хреста України.

Ключові слова: Товариство Червоного Хреста України, юридична особа, відокремлений підрозділ, громадська організація, найменування.

Zyma O.T. Legal entities as a part of the Ukrainian Red Cross Society: problems and ways of solution.

The Ukrainian Red Cross Society is one of the most powerful public organizations in Ukraine. The legislator has directly assigned it the status of all-Ukrainian, voluntary and humanitarian. While compliance with the last two signs does not require the fulfillment of specific requirements, such requirements are provided for the status of «all-Ukrainian». Thus, Article 19 of the Law of Ukraine «On Public Associations» determines that in order to obtain the status of an all-Ukrainian public association, a public association must: (a) have separate subdivisions in most administrative-territorial units of Ukraine; (b) confirm their existence within the framework of registration proceedings. Usually, separate

subdivisions mean the structural components of a legal entity (branches and representative offices), but the above-mentioned Law provided for the possibility of the existence of structural subdivisions of a public association with the status of a legal entity. The Ukrainian Red Cross Society has used this opportunity and its regional and some district branches have the status of legal entities, and they are components (separate subdivisions) of the Society. Theoretically, this is possible, but the analysis of the provisions of the Civil Code of Ukraine, the laws «On the Ukrainian Red Cross Society» and «On Public Associations» and the Charter of the Ukrainian Red Cross Society made it possible to identify a number of conflicts regarding the legal status of such legal entities. It has been established that they do not meet all the characteristics of a legal entity recognized by civil law. In particular, they are devoid of organizational unity and have somewhat limited legal personality. Also, the name of such legal entities, etc., does not meet the requirements of the law. The easiest way to resolve these conflicts is to refuse to grant the status of legal entities to structural subdivisions of a public organization. In case of refusal to use it, the number of contradictions can be significantly reduced by reforming the system of governing bodies of regional and district organizations of the Ukrainian Red Cross Society with the status of legal entities. It is also advisable to draw a clear line between local branches and territorial separate units of the Ukrainian Red Cross Society.

Key words: Ukrainian Red Cross Society, legal entity, separate subdivision, public organization, name.

Постановка проблеми. Товариство Червоного Хреста України (надалі ТЧХУ) є юридичною особою приватного права. Проблеми його утворення потребують детального дослідження і будуть висвітлені в окремій статті. Тут ми побіжно зазначимо, що за радянських часів на теренах СРСР існувала єдина організація Червоного Хреста (надалі СТЧХЧП СРСР). Розпад Радянського Союзу й утворення незалежної Української Держави призвів до схожих процесів в СТЧХЧП СРСР. Це зумовлено низкою причин, однією з яких був принцип єдності, закріплений в Статуті Міжнародного Руху Червоного Хреста та Червоного Півмісяця (надалі МРЧХЧП). Він коротко відображається максимою «одна держава – одна організація» [1]. Тобто, хоча СТЧХЧП СРСР і не вважався державною установою, однак розпад держави привів до його автоматичного розпаду (поділу). ТЧХУ з моменту свого створення позиціонувало себе як організацію незалежну від держави. Воно було зареєстроване 10 жовтня 1991 р., а 28 жовтня 1992 року його статус був підтверджений, шляхом видання спеціального Указу Президента [2]. Через рік ТЧХУ було визнано Міжнародним Комітетом Червоного Хреста і стало повноправним членом МРЧХЧП.

Згідно зі ст. 1 Закону України «Про Товариство Червоного Хреста України», ТЧХУ є всеукраїнською добровільною громадською гуманітарною організацією. Стаття 10 цього ж закону уточнює, що ТЧХУ належить до числа громадських організацій, створеною у формі юридичної особи [3]. Однак слід зважати, що відповідно до вимог уже згаданого Статуту МРЧХЧП, від організації-учасника вимагається не всеукраїнський статус, в розумінні Закону України «Про громадські об'єднання» [4], а діяльність на всій території держави, яку представляє організація. Саме тому п. 7.1. Статут ТЧХУ визначає, що воно «за своєю структурою відповідає адміністративно-територіальній ознаці та поділу» [5] і наводить перелік організацій, що утворені в адміністративно-територіальних одиницях України, перерахованих у ч. 2 ст. 133 Конституції України [6]. Також у п. 7.1. та 7.2. згаданого Статуту вказано, що зазначені обласні організації входять до складу ТЧХУ та складаються з місцевих організацій. При чому обласні та місцеві організації які набули статус юридичних осіб, станом на 1.01.2013 року, його зберігають, а усі інші – мають статус відокремлених підрозділів, при чому мова йде про філії або представництва ближчих за ієрархією юридичних осіб. Очевидно, що згадана дата пов'язана з набранням чинності Закону України «Про громадські об'єднання» (1 січня 2013 року). Стаття 10 цього Закону визначає, що громадська організація може утворювати відокремлені підрозділи, які не мають статусу юридичної особи, крім винятків встановлених самим Законом «Про громадські об'єднання». Виняток один – у п. 8 Прикінцевих та перехідних положень зазначається, що місцеві осередки всеукраїнських (міжнародних) громадських організацій, які були юридичними особами станом на 1.01.2013 р., можуть зберегти цей статус, у випадку якщо вищий орган громадської організації, осередком якої вони є, прийме відповідне рішення. ТЧХУ використало цю можливість і зберегло статус юридичних осіб за низкою своїх осередків як на обласному, так і на районному рівні.

Стан опрацювання проблематики. Впродовж тривалого проміжку часу питання діяльності Червоного Хреста в Україні не викликали особливого інтересу у вітчизняних вчених. Однак інтенсивне зростання ролі ТЧХУ в громадянському суспільстві так у взаємодії з публічною адміністрацією призвело до змін. Нині можна виокремити три основних напрямки досліджень. Перший це вивчення історії Червонохрестного Руху. Тут особливої уваги заслуговує монографія С. Кармалюка та В. Ореховського [7], однак є і низка спеціалізованих статей О. Даниленка [8], В. Журби та інших. Другий – проблеми взаємодії ТЧХУ та публічної адміністрації. Тут особливої уваги заслуговує низка праць М. Доценка, які ґрунтуються на широкому використанні нових емпіричних даних [9], [10]. Щодо третього, суто юридичного, напрямку то в ньому можна виокремити дві складові. Одна з них складається з робіт дотичних до гуманітарного права. Самою об'ємною з них є монографія В. Лисика [11]. Інша включає статті А. Капустіна, В. Поповчука та інших вчених, що досліджують питання захисту емблеми Червоного Хреста. Тема нашої статті стоїть осторонь і не охоплюється жодним з вказаних напрямків наукового пошуку.

Мета дослідження: визначити, наскільки правомірним є перебування у складі ТЧХУ інших юридичних осіб з теоретичної точки зору, до яких правових колізій може призвести така ситуація і яким чином ці правові колізії можуть бути вирішені.

Викладення основного матеріалу. Для того, щоб визначитись із питанням чи може ТЧХУ мати у своєму складі іншу юридичну особу ми спершу поглянемо на цю проблему у понятійному аспекті. Основний підхід до поняття та ознак юридичної особи в цивільному праві сформувався у вітчизняній науці та набули закріплення в Цивільному кодексу України 2004 року (надалі ЦКУ) [12]. Останнім часом науковці досліджують окремі види юридичних осіб, елементи їх правового статусу тощо. Багато уваги приділяється розмежуванню юридичних осіб приватного та публічного права. Разом з тим, до поняття та ознак юридичної особи відносяться як до категорій більш-менш ustalених. Основними ознаками юридичної особи зазвичай визнають: (а) організаційну єдність; (б) визнання державою (в) відокремлене майно; (г) здатність виступати в цивільному обороті від свого імені; (д) здатність самостійно нести відповідальність (див, наприклад, [13, с. 142–143], [14, с. 35] тощо). Іноді виникають наукові дискусії щодо окремих ознак юридичної особи. Так, наприклад, В.А. Кройтор піднімає питання стосовно того, чи слід розглядати як істотну ознаку юридичної особи здатність виступати позивачем та відповідачем в суді [15], а О. Яворська ставила під сумнів організаційну єдність як окрему ознаку [16, с. 293]. Однак у своїй роботі ми не будемо занурюватись у такі дискусії, а спиратимемось на саму розповсюджену позицію. Ми спробуємо встановити, наскільки обласна організація Товариства Червоного Хреста України (надалі «Організація») відповідає ознакам типової юридичної особи.

Організаційна єдність. На нашу думку, під організаційною єдністю слід розуміти структурну цілісність, поєднання певних елементів, яке дає можливість організувати роботу юридичної особи та провести межу між нею та іншими суб'єктами цивільного права. Щодо першої складової то можна припустити її наявність. Це зумовлено тим, що Положення про обласну організацію Товариства Червоного Хреста України, затверджене Постановою Правління ТЧХУ (надалі «Типове положення») в розділах з 9 по 12 визначає структуру Організації, систему органів управління, їх повноваження та порядок формування. На додачу в Типовому положенні визначено статус членів ТЧХУ в Організації та волонтерів і працівників Організації [17]. Однак більш ретельний аналіз тексту вказує на наявність багатьох каналів впливу органів ТЧХУ на Організацію. За ними закріплено права, а іноді й покладено обов'язок, втручатись у роботу Організації. До їх числа можна віднести: (а) право Президії Правління ТЧХУ відсторонити Голову Організації від виконання обов'язків; (б) право Правління ТЧХУ скликати позачергове засідання Правління Організації; (в) право Президента ТЧХУ призначити виконувач обов'язки Голови Організації; (г) право Президента ТЧХУ достроково припинити повноваження дійсного члена Правління Організації; (д) право Президента ТЧХУ призначити позачергову перевірку ревізійної комісії; (е) тощо. Реалізація цих прав призводить до порушення організаційної єдності в роботі Організації, власне її спроможність діяти самостійно порушено, самостійність її органів управління обмежено. Цілком можливою є ситуація коли зовнішні рішення органів ТЧХУ не будуть спрямовані на реалізацію прав та задоволення інтересів Організації. Щодо другої складової, то Організація, як цілісний суб'єкт, відмежована низкою чинників від інших суб'єктів цивільного права. За винятком одного. І в Статуті ТЧХУ і в Типовому положенні зазначається, що Організація входить до складу ТЧХУ і є його невід'ємною частиною. Одним зі способів фіксації такої невід'ємності є згадані вище кана-

ли для зовнішнього управління. Як наслідок бачимо розмивання межі між ТЧХУ та Організацією. Наведене ставить під сумнів відповідність Організації першій ознаці юридичної особи.

Визнання державою. Під визнанням державою маємо на увазі державну реєстрацію юридичної особи в межах адміністративного провадження врегульованого законами «Про державну реєстрацію юридичних осіб, фізичних осіб – підприємців та громадських формувань» та «Про адміністративну процедуру». Закон «Про громадські об'єднання» ставить додаткову вимогу. За загальним правилом до складу громадського об'єднання не можуть входити інші громадські об'єднання. Однак у випадку коли місцевий осередок громадського об'єднання був зареєстрований та набув статусу юридичної особи до 1 січня 2013 року то він може зберегти такий статус. Нині усі 27 Організацій обласного рівня є юридичними особами, які були утворені чи реорганізовані та належним чином зареєстровані у другій половині 1996 та в 1997 роках. При чому до положень про Організації регулярно вносять зміни та доповнення, які належним чином реєструються. Тобто другу ознаку юридичної особи Організацією дотримана. Принагідно зазначимо, що статус юридичної особи притаманний і низці осередків ТЧХУ міського та районного рівня.

Відокремлене майно. Ця ознака юридичної особи в нашому випадку є самою очевидною та беззаперечною. Окрема глава Типового положення регулює питання стосовно майна та коштів Організації. У ній прямо зазначається, що Організація може мати у власності кошти, рухоме та нерухоме майно, необхідне для здійснення її статутної діяльності. Разом з тим в Типовому положенні встановлено певні обмеження щодо використання майна. По-перше, заборонено розподіляти доходи між членами товариства. По-друге, передбачено що окремі господарські операції потребують спеціального погодження. Так, наприклад, абз. 2 п. 15.7 Типового положення каже що укладення угод стосовно відчуження майна Організації потребує затвердження рішенням правління ТЧХУ.

Найменування. Під найменуванням мається на увазі присвоєння юридичній особі індивідуалізованої назви, яка з одного боку дозволяє ідентифікувати її поміж інших суб'єктів, а з іншого – є позначення, під яким вона має вступати у правові відносини. У нашому випадку ТЧХУ затвердило типові найменування для Організацій. Воно складається з чотирьох елементів: (а) маркеру сфери дії; (б) маркеру адміністративно територіальної одиниці; (в) маркеру організаційно-правової форми; (г) зазначення приналежності до ТЧХУ (наприклад (а) Харківська (б) обласна (в) організація (г) Товариства Червоного Хреста України). Попри певну схожість найменувань Організацій вони забезпечують можливість їх однозначної ідентифікації. Крім того, такі найменування вказують і на належність організацій до Міжнародного Червонохресного Руху. Тобто третя ознака юридичної особи Організацією дотримана. Хоча є одне зауваження. Найменування Організації відповідає вимогам ст. 90 ЦКУ, однак порушує вимоги ч. 2 ст. 10 Закону «Про громадські об'єднання». Цей припис вимагає конкретизувати в назві організаційно-правову форму юридичної особи. З огляду на неї наведена назва мала б звучати так: «Харківська обласна громадська організація Товариства Червоного Хреста України». Звільнення від необхідності вказувати у найменуванні точну інформацію про організаційно-правову форму Закон «Про Товариство Червоного Хреста України» передбачив тільки для ТЧХУ. Тобто Організації притаманна третя ознака з незначним зауваженням.

Щодо *здатності самостійно нести відповідальність*, то жодних перешкод для цього не виявлено. У переважній більшості випадків Організація несе відповідальність на загальних засадах. Однак виникає наступне питання: чи може ТЧХУ заподіяти шкоду своїй складовій – Організації й навпаки та яким чином вони будуть нести відповідальність у цьому випадку одна перед одною? Наявність відокремленого майна створює передумови для такої відповідальності, а організаційні зв'язки між ТЧХУ та організацією ставлять її можливість під сумнів. Тобто, п'ята ознака юридичної особи Організацією дотримана з зауваженням.

Таким чином, Обласна організація Товариства Червоного Хреста України зі статусом юридичної особи чітко відповідає двом ознакам юридичної особи (відокремлене майно; визнання державою), двом відповідає із зауваженням (найменування; здатність самостійно нести відповідальність), а одній (організаційна єдність) не відповідає повною мірою (відповідає частково).

Тепер звернемось до формально-юридичного аналізу можливості існування Організації в складі ТЧХУ. Саме ТЧХУ й Організації є громадськими організаціями, які діють на підставі Законів України «Про Товариства Червоного Хреста України» та «Про громадські об'єднання». Стаття 13 та п. 8 та п. 9 Прикінцевих та перехідних положень останнього визначають, що місцеві осередки Всеукраїнських громадських об'єднань, як набули статус юридичних осіб до 1 січня 2013 р. можуть

його зберегти. Хоча Організація і не відповідає усім вимогам які встановлені для юридичної особи приватного права ЦКУ, однак норми відображені в останньому зі згаданих законів є спеціальними та більш новими, по відношенню до норм ЦКУ і при їх конкуренції слід застосовувати саме приписи Закону. Тобто можна говорити про Організації як про специфічний підвид юридичних осіб. Однак поряд з цим слід зважати на низку юридичних колізій, які виникають у межах самого Закону «Про громадські об'єднання» у випадку застосування його приписів щодо Організацій.

По-перше, у ч. 1 ст. 10 згаданого Закону вказано, що громадські об'єднання можуть утворювати відокремлені структурні підрозділи. Відповідно ці підрозділи можуть мати статус юридичних осіб. Однак наші Організації були утворені відповідно до закону «Про об'єднання громадян» [18] який діяв на той час (1996-1997 роки). Як громадські організації вони були засновані конкретними фізичними особами, шляхом проведення установчих зборів та оформлення відповідного протоколу. Постає питання: чи можуть бути відокремленими підрозділами ТЧХУ юридичні особи утворені іншими суб'єктами?

По-друге, обласні організації ТЧХУ мають статус громадських. Відповідно, до її складу мають входити учасники (члени) – фізичні особи, які досягли 18 річного віку (див. ст.ст. 1, 8 та 11 Закону «Про об'єднання громадян»). Існування громадських організацій без фіксованого членства, як це припускалось за часів дії Закону «Про об'єднання громадян», зараз не передбачене. Однак і статут ТЧХУ і Типове положення визначають, що членство в ТЧХУ є єдиним. Організації мають певні повноваження у царині набуття та втрати членства, а члени ТЧХУ здійснюють свою діяльність через Організації, однак складається ситуація коли Організації, в їх теперішньому стані, порушують одну з вимог законодавства – не мають фіксованого членства.

По-третє, при відсутності фіксованого членства система органів управління в Організації базується на категорії квазічленства. Вищим органом Організації, який обирає інші органи, є звітно-виборна конференція. Вона складається з делегатів якими можуть бути члени ТЧХУ, що територіально здійснюють свою діяльність в Організації, її місцевих організаціях і філіях. Тобто, реальне управління юридичною особою здійснює орган сформований з членів іншої юридичної особи.

По-четверте, законодавчо врегульовано наслідки ліквідації Організації як юридичної особи. Про це йдеться в п. 8 Прикінцевих та перехідних положень та в Типовому положенні: ліквідація проводиться на загальних засадах, а правонаступником майна, активів та пасивів є ТЧХУ. Разом з тим залишається незрозумілим до яких юридичних наслідків для Організацій призведе ліквідація ТЧХУ. Ліквідація однієї юридичної особи не може розглядатись як автоматична підстава для ліквідації іншої, особливо якщо зважати на ту обставину, що перша не була ні засновником, ні власником, ні членом другої.

З нашої точки зору, частину цих колізій можна виправити відмовившись від використання інституту квазічленства. Якщо обласна організація є відокремленим підрозділом ТЧХК, то управління нею має здійснюватися на тих саме засадах, що й іншими відокремленими підрозділами. Її Голова має призначатись ТЧХУ та виступати в ролі вищого керівного органу обласної організації. Не слід імітувати залучення до управління Організацією квазічленів. Щодо Звітно-виборної конференції, то її слід розглядати не як керівний орган, а як захід, спрямований на забезпечення проведення З'їзду ТЧХУ, як підготовку до роботи вищого керівного органу ТЧХУ. Обов'язок проведення такого заходу можна покласти на Організацію, однак його керівний вплив на її роботу має бути обмежений повноваженнями рекомендаційного характеру (наприклад обласна звітно-виборної конференції може рекомендувати ТЧХУ осіб (не менше двох) для призначення на посаду Голови обласної організації).

Існування в Організації іще двох «прокладкових» органів (Правління та Президії Правління) взагалі не має жодних логічних пояснень. По суті ми маємо справу із збереженням советських традицій в публічному адмініструванні. Слід чітко розмежувати обласний осередок ТЧХУ та обласну організацію. Перший є об'єднанням членів ТЧХУ в межах області. Його учасники можуть подавати пропозиції, ставити питання, надавати підтримку, вимагати інформацію, проводити зібрання тощо. Однак вони не можуть розпоряджатись майном чи грошми організації, приймати чи звільняти працівників, ухвалювати управлінські рішення тощо. Цим займається керівництво обласної організації, призначене, підзвітне та підконтрольне ТЧХУ. Разом з тим одним з основних обов'язків Організації загалом та її керівника зокрема має бути забезпечення умов для роботи осередку.

Реформа системи органів управління Організацій дозволить не лише розв'язати три із чотирьох перерахованих колізій, а й підвищити рівень ефективності управління як Організацією зокрема, так і ТЧХУ загалом.

Висновки. Нині до складу ТЧХУ входять відокремлені підрозділи утворені в формі юридичних осіб (переважно обласні організації ТЧХУ). Це нетипово для вітчизняного цивільного права і такі суб'єкти не відповідають усім ознакам, притаманним юридичній особі. Так, зокрема їх організаційна єдність істотно порушена, а проблема відповідальності Організації перед ТЧХУ залишається невирішеною. Однак, Закон України «Про громадські об'єднання» легалізував існування таких юридичних осіб. Разом з тим, застосування низки норм цього Закону породжує колізії, пов'язані з особливостями функціонування Організацій. Більшість з них можна розв'язати спростивши систему органів управління та провівши чітку межу між обласною (іноді й районною) організацією ТЧХУ, як юридичною особою та обласним (районним) осередком ТЧХУ, як місцевою єдністю його членів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Статут Міжнародного Руху Червоного Хреста та Червоного Півмісяця № 991 001 від 08.11.1996 р. URL: https://zakononline.com.ua/documents/show/158167___158167.
2. Про Товариство Червоного Хреста України: Указ Президента України № 548/92 від 28.10.1992 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/548/92#Text>.
3. Про Товариство Червоного Хреста України: Закону України № 330/IV від 28.11.2002 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/330-15#Text>.
4. Про громадські об'єднання: Закону України № 4572/VI від 22.03.2012 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4572-17#Text>.
5. Статут Товариства Червоного Хреста України. URL: <https://redcross.org.ua/wp-content/uploads/2023/01/%D0%A1%D1%82%D0%B0%D1%82%D1%83%D1%82-2021-%D1%80%D1%96%D0%BA.pdf>.
6. Конституція України: Закон України від 28.06.1996 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>.
7. Кармалюк С., Ореховський В. Історія Товариства Червоного Хреста України. Книга I. Діяльність організацій Товариства Червоного Хреста в Україні до 1921 р.: кол. монографія / С. Кармалюк, В. Ореховський. Чернівці: Технодрук, 2023. 252 с.
8. Даниленко О., Даниленко С., Міжнародні контакти Українського Товариства Червоного Хреста (1920-і рр.). *Вісник гуманітарних наук*. №7. 2025. URL: <https://h-visnyk.com.ua/index.php/home/article/view/92>.
9. Доценко М.І. Генеза функцій Національних товариств в контексті взаємодії з державою. Прикладні аспекти сучасних міждисциплінарних досліджень : матер. II Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Вінниця, 24 листопада 2023 р.). Вінниця: ДонНУ імені Василя Стуса. 2023.
10. Доценко М.І. Товариство Червоного Хреста України як допоміжна гуманітарна організація для держави. *Політичне життя*. № 2. 2024. С. 92-106.
11. Лисик В. Правовий Статус Міжнародного комітету Червоного Хреста у міжнародному праві: Монографія/ Лисик В.М.— Одеса: Фенікс, 2012. — 208 с.
12. Цивільному кодексу України: № 435/IV від 16.01.2023 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text>.
13. Цивільне право: підруч.: у 2 т. / В.І. Борисова (кер. авт. кол.), Л.М. Баранова, Т.І. Бегова та ін.; за ред. В.І. Борисової, І.В. Спасибо-Фатєєвої, В.Л. Яроцького. Харків: Право, 2011. Т. 1. 656 с.
14. Цивільне право України: підруч. / Є.О. Харитонов, Н.О. Саніахметова. Київ: Істина, 2003. 776 с.
15. Кройтон О. Здатність юридичної особи бути позивачем та відповідачем в суді як істотна ознака юридичної особи. *Юридичний науковий електронний журнал* № 3. 2024. URL: http://www.lsej.org.ua/3_2024/35.pdf.
16. Яворська О. Поняття і сутність юридичної особи в сучасних умовах. *Вісник Львівського університету*. Серія: Юридична. 2001. Вип. 36. С. 301–305.
17. Про обласну організацію Товариства Червоного Хреста України: Положення затверджене Постановою ПП ТЧХУ від 24.12.2021 р. URL: <https://redcross.kh.ua/data/documents/polozhennya-pro-oblasnu-organizaciyu-tovaristva-chervonogo-xresta-ukrani-postanova-prezid-2-1-vd-24.12.2021.pdf>.
18. Про об'єднання громадян: Закону України № 2460/XII від 16.06.1992 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2460-12#o70>.